

Reşadiye (A6, Tokat) ve Çevresindeki Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri*

Erkan YÜZBAŞIOĞLU¹, Tülay TÜTENOCAKLI^{2*}, İsmet UYSAL³

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çanakkale, Türkiye

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lapseki MYO, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Pr., Çanakkale, Türkiye

³Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Çanakkale, Türkiye

*Sorumlu yazar: t_tutenocakli@hotmail.com

Geliş Tarihi: 27.01.2020 Düzeltme Geliş Tarihi: 06.03.2020 Kabul Tarihi: 10.03.2020

Özet

Reşadiye (A6, TOKAT) ilçe merkezi ile 12 belde ve 48 köy olmak üzere toplamda 61 yerleşim yerinde yapılan etnobotanik araştırmada, 120 kaynak kişi ile görüşülmüş ve bölgeden 40 familyaya ait 85 bitki taksonu toplanmış ve bu bitkilerin kullanım amaçları ve kullanım şekilleri belirlenmiştir. Ağırlıklı olarak Rosaceae (%18), Brassicaceae, Lamiaceae ve Asteraceae (%6), Boraginaceae (%5) familya üyeleri kullanılmaktadır. Bu bitkilerden sırasıyla 61 takson gıda (%72), 33 takson halk ilacı – tıbbi (%39), 20 takson hem tıbbi hem de gıda, 2 takson süs (%2) ve 13 taksonun da diğer amaçlarla (%15) kullanıldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etnobotanik, Reşadiye, Tokat

Ethnobotanical Properties of the Plants in Reşadiye (A6, Tokat) and its Environs

Abstract

An ethnobotanical investigation was made in order to determine the plants used by the local people in the region of Reşadiye (A6, TOKAT). For this purpose, the center of Reşadiye, 12 towns and 48 villages; totally 61 settlements have been visited with 120 informants. During the field work 85 plant species belonging to the family of 40 were collected and the uses and purpose of uses of these plants were determined. Family members of Rosaceae (18%), Brassicaceae, Lamiaceae and Asteraceae (6%), Boraginaceae (5%) are mainly used. The findings of the research are presented in detail in the article. According to the results of this study total 85 taxa which have ethnobotanical usage, were identified. Among these plants, 61 taxa (72%), 33 taxa folk medicine (39%), 20 taxa were used for both medical and food, 2 taxa (2%) and 13 taxa for other purposes (15%).

Key Words: Ethnobotany, Reşadiye, Tokat

Giriş

Etnobotanik terimi ilk kez, John Harshberger (1895) tarafından “ilkel ve aborjin insanlar tarafından kullanılan bitkiler” konulu çalışmasında bir terim olarak önerilmiştir (Wickens, 1990). “Bitkilerin yerel halk tarafından kullanımı” bir diğer deyişle insanlar ile bitkiler arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. (Yıldırım, 2004).

İnsanlığın varoluşundan beri yabancı bitkiler yerel halk tarafından kullanılmış, değişik

amaçlarla kullanılan bu bitkilerin kullanım bilgisi nesilden nesile aktarılmıştır.

Bitkilerin yerel halk tarafından kullanımlarının tarihsel geçmişi, insanların bitki kullanım geleneği hakkında çok önemli fikirler vermektedir. Doğadan toplanan yararlı bitkiler ardından kültüre alınarak tarımı yapılmıştır. Tedavi için kullanılan bitkileri ele alan araştırmalar bu konuda öncelik almış olup, şifa amacıyla kullanılan bitkiler büyük önem

taşımaktadır. Günümüzde tedavide kullanılan, birçok etken maddenin araştırılmasına öncülük eden, bitkilerin kullanımı üzerine kurulu etnobotanik araştırmalar olmuştur (Farnsworth, 1990).

Anadolu halkının yabancı bitkileri ilaç olarak kullanışı çok eski devirlere kadar uzanmaktadır. Hititler dönemi tıbbi tabletlerinde bulunan reçete formüllerinde kayıtlı bitki adları da bunun kanıtıdır. Bu dönemlerde yabancı bitkilerden yararlanıldığı gibi, bazı önemli tıbbi bitkiler, drog elde etmek için yetiştirilmekteydi. Kırsal bölgelerde, ilaç hazırlamak için genellikle çevrede yetişen veya kültüre aldıkları bitkiler kullanılmaktaydı (Baytop, 1999).

Türkiye kültürel mirasın zenginliği ve 11707 taksondan oluşan zengin bir floraya ev sahipliği yapmaktadır. 167 familya, 1320 cins, 9996 tür, 1989 alt türe sahip olan ülkemizde 3649 takson endemiktir (Davis, 1965-1985; Davis ve ark., 1998; Güner ve ark., 2012). Zengin bir floraya sahip ülkemizde yetişen bitkiler düşünüldüğünde etnobotanik çalışmalardan elde edilecek bilgilerin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Doğadan toplanan bitkilerden yararlanma konusu günden güne artış göstermekte ve dünyadaki çeşitli ülkelerde etnobotanik araştırmalar kapsamında bu bitkiler tespit edilmekte, yayın haline dönüştürülerek kayıt altına alınmaktadır. Türkiye’de başlatılan araştırmalar bölgesel olduğu gibi il ve ilçe bazında da yürütülmektedir. Çolakoğlu ve Tömek (1975)’in Ege Bölgesi’nde, Öztürk ve Özçelik (1991)’in Doğu Anadolu Bölgesi’nde, Ertuğ-Yaraş (1996) ve Ertuğ (2000)’un İç Anadolu Bölgesi’nde, Bayrak-Özbucak ve ark. (2006)’nin Karadeniz Bölgesi’nde, Fakir ve ark. (2009)’nin Batı Akdeniz Bölgesi’nde yapmış oldukları bölgesel araştırmalar yanında il ve ilçe bazında çalışmalar da gün geçtikçe artmaktadır. Sadikoğlu (1998), Cumhuriyet Dönemi Etnobotaniği Araştırma Arşivi adlı çalışma; Ospankulova (2005), Türkiye Etnobotanik Araştırmalar Veri Tabanı adlı araştırmalar da etnobotanik anlamda yapılacak çalışmalara kaynak oluşturacak önemli çalışmalardandır. Ayrıca ülkemizde son yıllarda doktora ve yüksek lisans çalışmalarında bitkilerin etnobotanik

açıdan değerlendirilmesi ile ilgili konuların seçilmesi de bu konuda bir yönelimin olduğunu göstermektedir.

Ülkemiz zengin bir flora ve kültür mirasına sahip olmasına rağmen, Anadolu’da yabancı bitkilerin halk arasındaki tedavi, gıda ve diğer amaçlarla kullanılmasını konu alan bilimsel nitelikte etnobotanik çalışmaların sayısı son yıllarda artmaya başlamıştır.

Köyden kentlere göç, sağlık hizmetlerine daha kolay erişim, yol ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler gibi faktörlere genç nesillerin ilgisizliği de eklenince halk ilacı ve etnobotanik saha çalışmalarının yapılması giderek zorlaşmakta, etnobotanik bilgiler gün geçtikçe kaybolmaktadır. Bu nedenlerle bu bilgilerin kayıt altına alınabilmesi için organize ve daha kapsamlı bilimsel nitelikli çalışmaların yapılarak bu bitkilerin kayıt altına alınmaları son derece önemlidir.

Bu araştırma, yerel halkın geleneksel olarak kullandığı bitkilerin sınıflandırılması ve kullanım biçimi ile ilgili olarak Tokat ilinin Reşadiye yöresinde gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Araştırma yöresi olan Reşadiye ilçesinde doğrudan yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. İlçenin bağlı bulunduğu Tokat ilinde yapılan bir çalışmada *Erodium cicutarium* (L.) L'Hér., *Fumaria officinalis* L., *Plantago lanceolata* L., *Rumex acetosella* L., *Scandix pecten-veneris* L., *Stellaria media* (L.) Vill., *Tragopogon pratensis* L. subsp. *pratensis* taksonlarının etnobotanik özellikleri incelenmiş, bu taksonların geleneksel tedavide kullanıldığını ve çiçeklendikten sonra hayvan yemi olarak kullanıldıklarını ifade etmişlerdir (Ulçay ve Şenel, 2020). Tokat ilinin Reşadiye ilçesinde kullanılan yabancı bitkiler ile ilgili bilimsel çalışmaların sınırlı ve yetersiz olması nedeniyle yapılan bu etnobotanik çalışmada; Tokat ilinin Reşadiye ilçesinde yaşayan yerel halkın geleneksel olarak tükettikleri doğal bitkilerin tespit edilmesi ve halkın tarihsel kültüründen bugüne yansıyan bitki kullanım bilgisinin gün ışığına çıkarılması ve bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma sonucunda elde edilen veriler ile hem Türkiye Florası hem de “Etnobotanik Veri Tabanı” çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

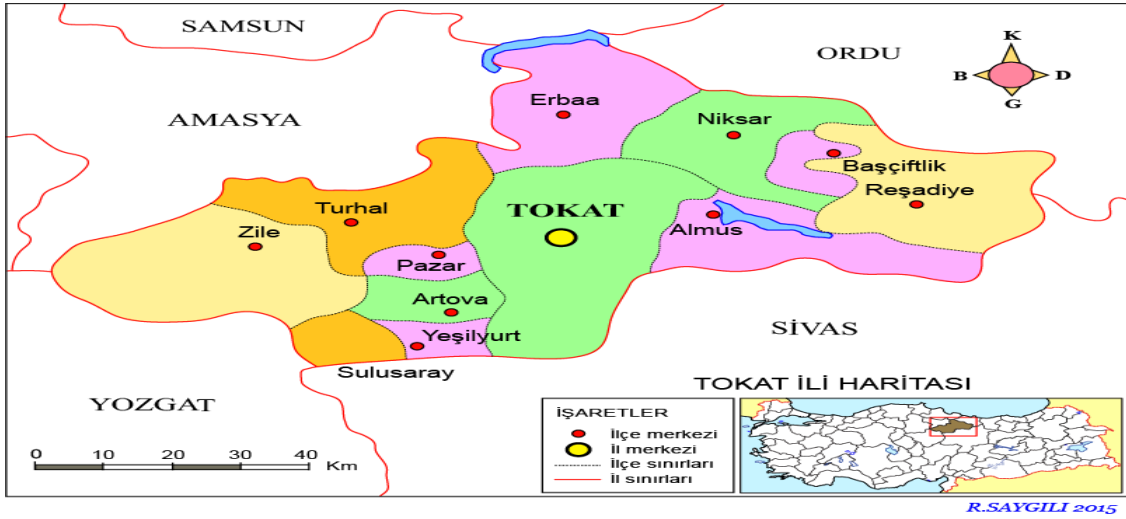
Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini, Reşadiye (A6,Tokat) ilçe merkezi ile 12 belde ve 48 köy olmak üzere 61 yerleşim yerinde toplanan bitki örnekleri oluşturmaktadır.

Araştırma Alanının Coğrafik Yapısı

Araştırma bölgesi olan Tokat'ın Reşadiye ilçesi orta Karadeniz bölgesinde olup, Türkiye grid sisteminde A6 karesinde yer almaktadır (Şekil 1). Kuzeyinde Aybastı ve Gökçöy; güneyinde Almus ve Doğanşar, doğusunda Koyulhisar ve Mesudiye; batısında Niksar ve Başçiftlik ilçeleri bulunmaktadır. Coğrafi olarak 40° 31' kuzey enlemleri ile 37° 06' doğu

boylamları arasında bulunmaktadır. Kelkit Irmağı kıyısında kurulmuş bulunan Reşadiye'nin en yüksek tepesi 2183 m ile Erdem Baba Tepesi'dir. Bunu, Küçük Erdem Tepesi (2113 m), Kabaktepe (2037 m), Çal Tepesi (2022 m), Mektep Tepesi, Tömbül Tepesi ve Lalelik Tepesi izler. Bu yüksekliklerin tümü Günüş Dağı'nda bulunmaktadır. İlçenin arazi yapısının dağlık olması nedeniyle geniş ovası bulunmamaktadır. Ancak ovacık, meydanlar, yazı ve düzlükleri ekim ve dikime müsaittir. Reşadiye ilçesi yaylalar yönünden oldukça zengindir. 44 yaylanın içerisinde en çok bilinen yaylası Selemen yaylasıdır (Yüzbaşıoğlu, 2010).

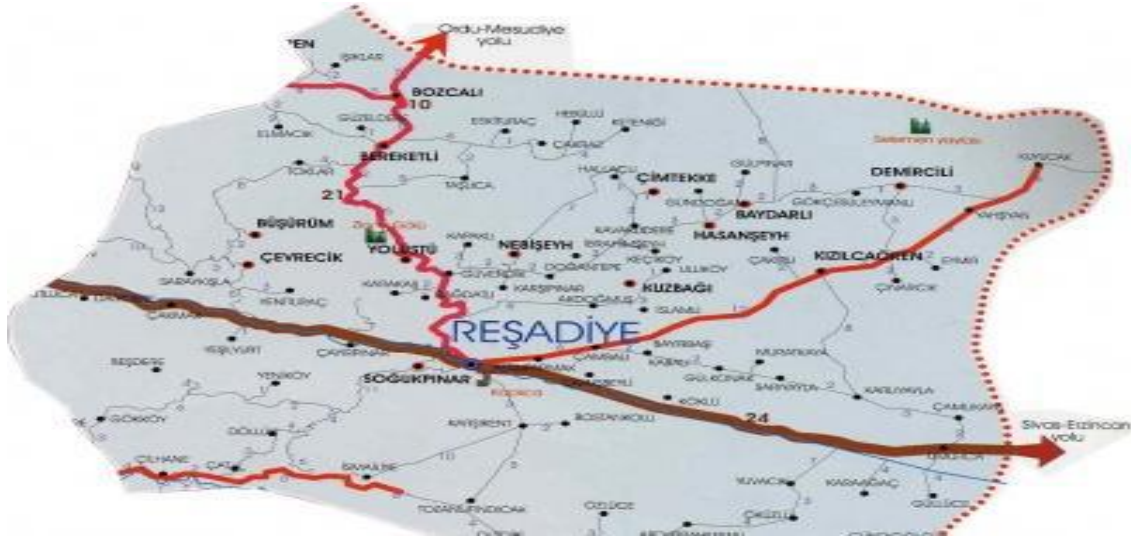
Şekil 1. Tokat ili ve Reşadiye ilçesinin Türkiye haritasındaki yeri (Saygılı, 2015).

İlçede kenarında kurulduğu Kelkit Çayı dışında Tozanlı Çayı, Delice Çayı, Tombalak, Köy ve Reşit dereleri mevcuttur. Ayrıca doğal güzellikler bakımından zengin olan Gındıralı, Gödölüş, Göllüköy, Kurt, Mehmetbey, Sülük, Zınav gölü de Reşadiye'nin coğrafi zenginlikleridir.

Yöntem

Bu çalışmada, Reşadiye ilçe merkezi, 12 belde ve 48 köy olmak üzere toplamda 61 yerleşim alanında, kendilerine ulaşılan 120 kaynak kişi ile yüz yüze görüşülmüş ve görüşmede bir mülakat formu kullanılmıştır. Araştırma yapılan Reşadiye yöresindeki köyler Şekil 2'de harita üzerinde gösterilmiştir. Bitkileri etnobotanik amaçla toplayan, kullanan, hem toplayan hem kullanan ve ticari amaçlı olarak kullanan kişiler öncelikle tespit edilmiştir. Temel bilgileri içeren etnobotanik formu esas alınarak

uygulanan mülakat ile kaynak kişilerin bilgilerine başvurulmuştur. Araştırma konusu ile ilgili bilgiler, ilçede ve çevresindeki köylerde yaşayan yerel halktan sağlanmaya çalışılmıştır ve bu amaçla özellikle halk hekimliği yapan veya bitki ticaretiyle uğraşan kişilere ulaşmaya gayret edilmiştir. Mülakat yapılan kişilere etnobotanik formu koleksiyon bilgileri kapsamında öncelikle bitkinin yerel ismi, toplandığı lokalite, kullanım amacı, kullanılan kısımları, kullanım biçimi sorulmuştur. Ayrıca etnobotanik araştırma formu ile kullanıcı bilgileri kapsamında bilgi alınan yöre halkının adı, soyadı, yaşı, yöresi, etnik durumu (kültürel konumu), medeni hali, öğrenim durumu ve bitkilerle ilgili sahip olduğu diğer bilgiler de tespit edilmeye çalışılmıştır. Mülakatta kullanılan ek sorular daha sonra istatistik değerlendirmede kullanılmıştır. Arazi çalışmaları sırasında yöreyi tanıyan kılavuz olabilecek kaynak kişilerden de yararlanılmıştır.

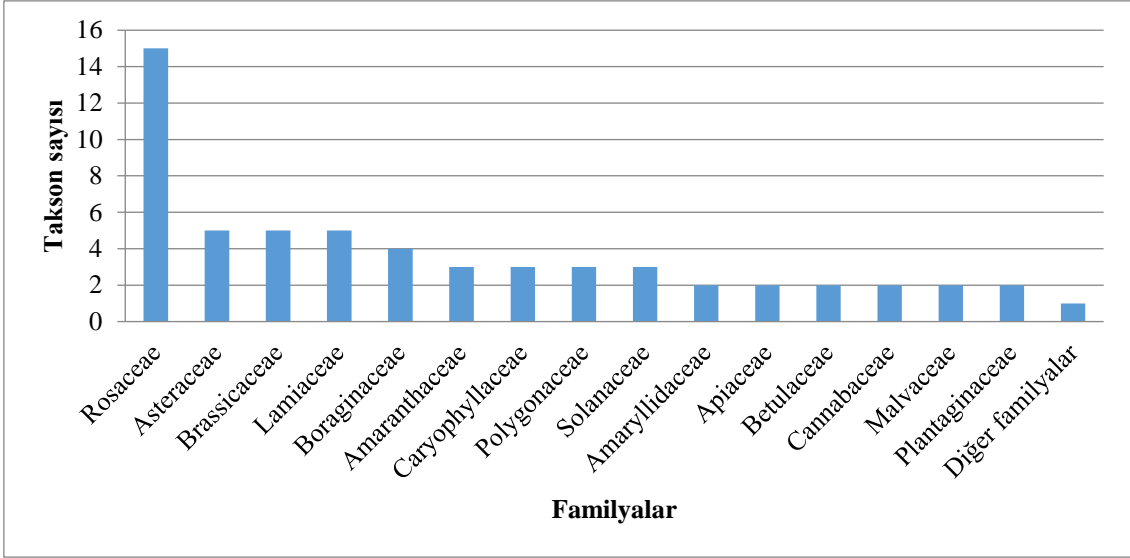
Şekil 2. Reşadiye ilçesinin haritası ve köylerin yerleşimi.

Daha sonra elde edilen veriler doğrultusunda, bilgi kaynağı kaynak kişiler ile vejetasyon dönemlerinde birlikte arazi çalışması yapılarak bitkilere ulaşılmıştır. Ayrıca bitkilerin toplandığı lokalitenin yükseklik ve koordinat bilgileri GPS (Global Positioning System) sistemi ile belirlenerek kaydedilmiştir. Bitkilerin toplandığı lokalitelerin genel özelliklerini ve habitat özelliklerini belgelemek amacıyla fotoğraflar çekilerek etnobotanik nitelikli görüntülerin kayıt altına alınması sağlanmıştır. Bitkiler "Flora of Turkey and the East Aegean Islands" (Davis, 1965-1985; Davis ve ark., 1988) yardımı ile teşhis edilmiştir. Toplanan bitkiler herbaryum tekniklerine göre preslenip kurutulmuş ve herbaryum örneği haline getirilmiştir. Bitkilerin Türkçe bilimsel adları ve doğruluğu Güner ve ark. (2012)'nin hazırlanmış olduğu "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" kitabından kontrol edilmiştir. Etnobotanik kullanıma sahip bitkilerin bilimsel isimleri, familyaları ile birlikte kullanım amaçları, kullanılan organları, kullanım şekilleri listelenmiştir.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Bu araştırma ile Reşadiye (Tokat) ve çevresindeki 85 bitkinin yerel halk tarafından farklı amaçlarla kullanıldığı ortaya çıkartılmıştır.

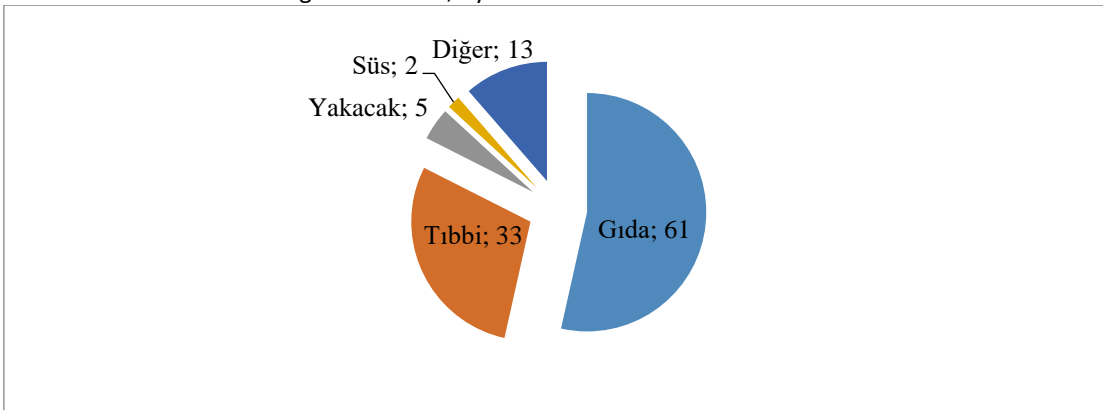
Reşadiye ve çevresinde etnobotanik kullanıma sahip taksonların listesi Çizelge 1'de verilmiştir. Rosaceae'den 15; Asteraceae (Compositae), Brassicaceae (Cruciferae), Lamiaceae (Labiatae)'den 5'er, Boraginaceae'den 4, Amaranthaceae, Asparagaceae, Caryophyllaceae, Polygonaceae ve Solanaceae'den 3'er, Amaryllidaceae, Apiaceae, Betulaceae, Cannabaceae, Malvaceae ve Plantaginaceae'den 2'şer ve Anacardiaceae, Colchicaceae, Cornaceae, Cucurbitaceae, Cupressaceae, Fabaceae, Fagaceae, Gentianaceae, Grossulariaceae, Juncaceae, Juglandaceae, Liliaceae, Moraceae, Onagraceae, Orchidaceae, Pedaliaceae, Pinaceae, Poaceae, Portulacaceae, Ranunculaceae, Salicaceae, Santalaceae, Urticaceae ve Vitaceae'den 1'er takson olmak üzere toplam 40 familyaya ait 85 takson belirlenmiştir (Şekil 3). Ağırlıklı olarak Rosaceae (%18), Asteraceae, Brassicaceae ve Lamiaceae (%6), Boraginaceae (%5) familya üyelerinin kullanıldığı görülmektedir. Araştırma bölgesinde Rosaceae familya üyelerinin etnobotanik anlamda ağırlıklı kullanıldığı görülmüştür. Bu durumunda bizi bölgenin coğrafi ve ekolojik koşullarının bir sonucu olduğu yorumuna götürmektedir.

Şekil 3. Bitki kullanımına göre familya dağılımı.

Yörede çeşitli amaçlarla kullanıldığı saptanan 85 taksondan 61 takson gıda ve baharat olarak, 33 takson tıbbi amaçlı, 20 takson hem tıbbi hem gıda olarak, 5 takson yakacak olarak, 2 takson süs bitkisi olarak ve 13 takson diğer amaçlar için kullanılmaktadır (Şekil 4). Kullanım amaçları ele alındığında büyük çoğunluğun gıda amaçlı kullanım (%72) olduğu gözlemlenmektedir. Tıbbi bitki kullanımı ise %39 oranındadır. Yakacak %6 ve süs bitkileri %2 ile kullanımı daha azdır. Diğer kullanım amaçları ise %15 olarak tespit edilmiştir. Gıda olarak tüketilen bitkilerin fazlalığının nedeni, yöre

halkının ekonomik bakımdan alım gücünün zayıf olması ve bu bitkilerin yöresel bir gelenek olarak kullanılması göze çarpmaktadır. Bu yörede kullanılan tıbbi bitkilerin oranının Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yapılan etnobotanik araştırmalar incelendiğinde takson sayısı ve kullanım amacı açısından daha az olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerden aktarılan bilgilere ilginin az olduğundan ve gözlemlerimize göre de yöre halkının modern tıbbı yönelmesinin, bizi bu oranın düşük olmasında etken olduğu sonucuna götürmektedir.

Şekil 4. Bitkilerin kullanım amaçlarına göre dağılımı.

Süs bitkisi olarak 2 bitki türü kullanılmaktadır. Bu bitki türleri *Dianthus calocephalus* Boiss. ve *Scilla bifolia* L.'dir. Yöre halkının süs bitkilerine eğilimi yok denecek kadar azdır. Yakacak olarak 5 bitki türü kullanılmaktadır ve bu bitki türleri; *Carpinus*

betulus L., *Juniperus oxycedrus* L., *Pinus brutia* Ten., *Prunus mahaleb* L. ve *Quercus coccifera* L.'dir. Yakacak olarak kullanılan orman, ağaç ve çalılar kontrollü şekilde tüketilmektedir. Kullanılan bitkilerin yaygın olmamasının ana nedeni yerel halkın bu konudaki bilinçli

davranışı ve kamu kontrol uygulamalarının sağlıklı oluşudur. Diğer bitki kullanımlarında 13 bitki yer almaktadır. Bu bitki türlerinden arıcılıkta kullanılan *Gagea taurica* Steven, *Helleborus orientalis* Lam. ve *Luzula spicata* (L.)

DC. türleri yörede genellikle yaylalarda yaygın biçimde yetişmekte ve mevsimi geldiğinde üreticilerin arı kovanlarını bu yaylalara taşıdıkları görülmektedir.

Çizelge 1. Reşadiye ve çevresinde etnobotanik kullanıma sahip taksonlar

Bilimsel Ad	Yerel Ad	Kullanılan Organ	Kullanım Amacı
Amaranthaceae			
* <i>Spinacia oleracea</i>	Ispanak	Yaprak	Gıda
* <i>Beta vulgaris</i>	Pezük, Pazı	Yaprak	Gıda
<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i> var. <i>microphyllum</i>	Unluca	Yaprak ve Gövde	Gıda
Amaryllidaceae			
* <i>Allium cepa</i>	Soğan	Gövde	Gıda, tıbbi
* <i>Allium sativum</i>	Sarımsak	Gövde	Gıda, tıbbi
Anacardiaceae			
<i>Pistacia terebinthus</i>	Çetene	Meyve, Tohum	Gıda
Apiaceae			
<i>Coriandrum sativum</i>	Kişniş otu, Kişniş	Yaprak ve Gövde	Gıda
* <i>Petroselinum crispum</i>	Maydanoz, Maydenüs	Yaprak ve Gövde	Gıda, tıbbi
Asparagaceae			
<i>Muscari armeniacum</i>	Karga soğanı	Yaprak	Gıda
<i>Ornithogalum narbonense</i>	Çiğdem	Kök	Gıda
<i>Scilla bifolia</i>	Sümbül	Çiçek	Süs bitkisi
Asteraceae			
* <i>Lactuca sativa</i>	Marul	Yaprak	Gıda
<i>Anthemis arvensis</i>	Papatya, Koyungözü	Yaprak, Çiçek ve Gövde	Tıbbi
<i>Tragopogon aureus</i>	Tekesakalı, Yelmik	Yaprak ve Gövde	Gıda
<i>Scorzonera cana</i> var. <i>jacquiniana</i>	Tekesakalı	Yaprak ve Gövde	Gıda
<i>Tussilago farfara</i>	Kabalak	Yaprak	Tıbbi
Betulaceae			
<i>Carpinus betulus</i>	Gürgen	Gövde	Yakacak
* <i>Corylus avellana</i> subsp. <i>avellana</i>	Fındık	Meyve ve Yaprak	Gıda
Boraginaceae			
<i>Alkanna orientalis</i> var. <i>orientalis</i>	Havacı otu	Kök	Tıbbi
<i>Lithospermum purpureocaeruleum</i>	Taşkesen	Yaprak	Tıbbi
<i>Trachystemon orientalis</i>	Kaldırık	Yaprak ve Gövde	Gıda
<i>Anchusa leptophylla</i> subsp. <i>leptophylla</i>	Dikencik	Yaprak ve Gövde	Gıda, tıbbi
Brassicaceae			
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Çobançantası, ekmeği	Çoban Yaprak ve Gövde	Gıda
* <i>Brassica oleracea</i>	Kara lahana	Yaprak	Gıda, tıbbi
* <i>Lepidium sativum</i>	Tere otu	Tüm bitki	Gıda
<i>Sinapis alba</i>	Manuk, Manık, Hardal otu	Yaprak ve Gövde	Gıda

Çizelge 1. (Devam)

Bilimsel Ad	Yerel Ad	Kullanılan Organ	Kullanım Amacı
<i>Raphanus raphanistrum</i>	Turpluk, Turp	Yumru	Gıda, tıbbi
Cannabaceae			
<i>Cannabis sativa</i>	Kendir	Yaprak ve Gövde	İp yapmak için kullanılır.
<i>Celtis tournefortii</i>	Davum	Meyve	Gıda
Caryophyllaceae			
<i>Stellaria media</i> var. <i>media</i>	Hevdidik	Yaprak ve Gövde	Gıda
<i>Dianthus calcephalus</i>	Orman karanfili	Çiçek	Süs bitkisi
<i>Silene alba</i> subsp. <i>ericalycina</i>	Gıcı, Gıcıoğlak, Cincioğlak, Kircioğlak	Yaprak	Gıda, tıbbi
Colchicaceae			
<i>Colchicum falcifolium</i>	Çiğdem	Gövde	Gıda
Cornaceae			
<i>Cornus mas</i>	Kiren	Meyve	Gıda, tıbbi
Cucurbitaceae			
* <i>Cucumis sativus</i>	Salatalık	Meyve	Gıda
Cupressaceae			
<i>Juniperus oxycedrus</i>	Ardıç	Meyve	Tıbbi, hayvan rahatsızlığı, yakacak
Fabaceae			
* <i>Phaseolus vulgaris</i>	Fasulye, Böğrülcce	Meyve, Yaprak, Tohum	Gıda
Fagaceae			
<i>Quercus coccifera</i>	Meşe	Gövde ve Yaprak	Hayvan yemi, yakacak
Gentianaceae			
<i>Gentiana verna</i> subsp. <i>pontica</i>	Dağ çiçeği	Çiçek	Arıcılık
Grossulariaceae			
<i>Ribes nigrum</i>	Civek	Yaprak	Gıda, arıcılık
Juncaceae			
<i>Luzula spicata</i>	Orman çiçeği	Çiçek	Arıcılık
Juglandaceae			
* <i>Juglans regia</i>	Ceviz	Meyve	Gıda
Lamiaceae			
<i>Lamium maculatum</i>	Adaçayı	Tüm bitki	Tıbbi
<i>Mentha aquatica</i>	Narpuz, Dağ nanesi	Yaprak	Baharat
<i>Mentha longifolium</i> subsp. <i>longifolium</i>	Nane	Yaprak	Tıbbi
<i>Mentha piperita</i>	Narpuz, nane	Yaprak	Tıbbi, baharat
<i>Thymus vulgaris</i>	Kekik	Yaprak, çiçek	Tıbbi, baharat
Lilliaceae			
<i>Gagea taurica</i>	Orman çiçeği	Çiçek	Arıcılık
Malvaceae			
<i>Malva neglecta</i>	Kömeç, Gömeç, Ebe, gömeci	Yaprak	Gıda, tıbbi
<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i>	İhlamur	Çiçek ve Yaprak	Tıbbi
Moraceae			
* <i>Morus alba</i>	Dut	Meyve	Gıda, tıbbi
Onagraceae			
<i>Epilobium parviflorum</i>	Yer sakızı	Yumru	Tıbbi
Orchidaceae			
<i>Dactylorhiza romana</i> subsp. <i>romana</i>	Sahlep	Kök	Ticari, gıda
Pedaliaceae			
* <i>Sesamum indicum</i>	Susam otu	Çiçek, tohum	Baharat

Çizelge 1. (Devamı)

Bilimsel Ad	Yerel Ad	Kullanılan Organ	Kullanım Amacı
Pinaceae			
<i>Pinus brutia</i>	İliç, Kasvuk, Kızılçam	Kasbuk, Kabuk ile Gövde arasındaki zarımsı kısım, Gövde, Kozalak	Tıbbi, yakacak, yapı malzemesi.
Plantaginaceae			
<i>Plantago major</i>	Sinirli ot, Sinirli yaprak, Kesik otu	Yaprak	Tıbbi
<i>Veronica polita</i>	Cüce bağırsığı	Gövde ve Yaprak	Gıda
Poaceae			
<i>Hordeum vulgare</i>	Arpa	Başak	Ritüel tedavi
Polygonaceae			
<i>Rumex crispus</i>	Efelik, efelek	Yaprak	Gıda
<i>Polygonum cognatum</i>	Madımak	Yaprak ve Gövde	Gıda.
<i>Polygonum aviculare</i>	Kuşekmeği	Yaprak ve Gövde	Gıda
Portulacaceae			
<i>Portulaca oleracea</i>	Pirpirin, pürpürün, pirpirim	Yaprak ve Gövde	Gıda
Ranunculaceae			
<i>Helleborus orientalis</i>	Dağ çiçeği	Çiçek	Arıcılık
Rosaceae			
<i>Alchemilla vulgaris</i>	Domuz ağırşığı	Kök	Tıbbi
* <i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Meyve	Gıda, tıbbi
* <i>Cerasus avium</i>	Kiraz	Meyve	Gıda, tıbbi
<i>Cerasus padus</i>	Kuş Kirazı	Meyve	Gıda
<i>Cerasus vulgaris</i>	Vişne	Meyve	Gıda
<i>Crataegus monogyna</i>	Alıç	Meyve	Gıda, tıbbi
<i>Fragaria vesca</i>	Yabani Çilek	Meyve	Gıda
* <i>Malus sylvestris</i> var. <i>mitis</i>	Elma	Meyve	Gıda
* <i>Pyracantha coccinea</i>	Tavşan elması	Meyve	Gıda
* <i>Prunus domestica</i>	Erik	Meyve	Gıda
<i>Prunus mahaleb</i>	Mehlep	Meyve ve Gövde	Gıda, tıbbi, yakacak
* <i>Pyrus communis</i> subsp. <i>communis</i>	Armut	Meyve	Gıda
<i>Pyrus elaeagnifolia</i>	Ahlat, Çördük	Meyve	Gıda, tıbbi
<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu, Gülburnu	Meyve, yaprak	Gıda, tıbbi
<i>Rubus discolor</i>	Böğürtlen	Meyve ve Yaprak	Gıda
Salicaceae			
<i>Populus nigra</i>	Kavak	Gövde	Yapı malzemesi
Santalaceae			
<i>Viscum album</i> subsp. <i>album</i>	Kökçe, Gökçe	Bütün bitki	Tıbbi
Solanaceae			
<i>Solanum tuberosum</i>	Patates	Gövde	Gıda, tıbbi
* <i>Capsicum annum</i>	Biber	Meyve	Gıda
<i>Lycopersicon esculentum</i>	Domates	Meyve	Gıda
Urticaceae			
<i>Urtica urens</i>	Isırgan	Yaprak, gövde	Gıda, tıbbi, bakım
Vitaceae			
* <i>Vitis vinifera</i>	Tevek	Yaprak ve Meyve	Gıda

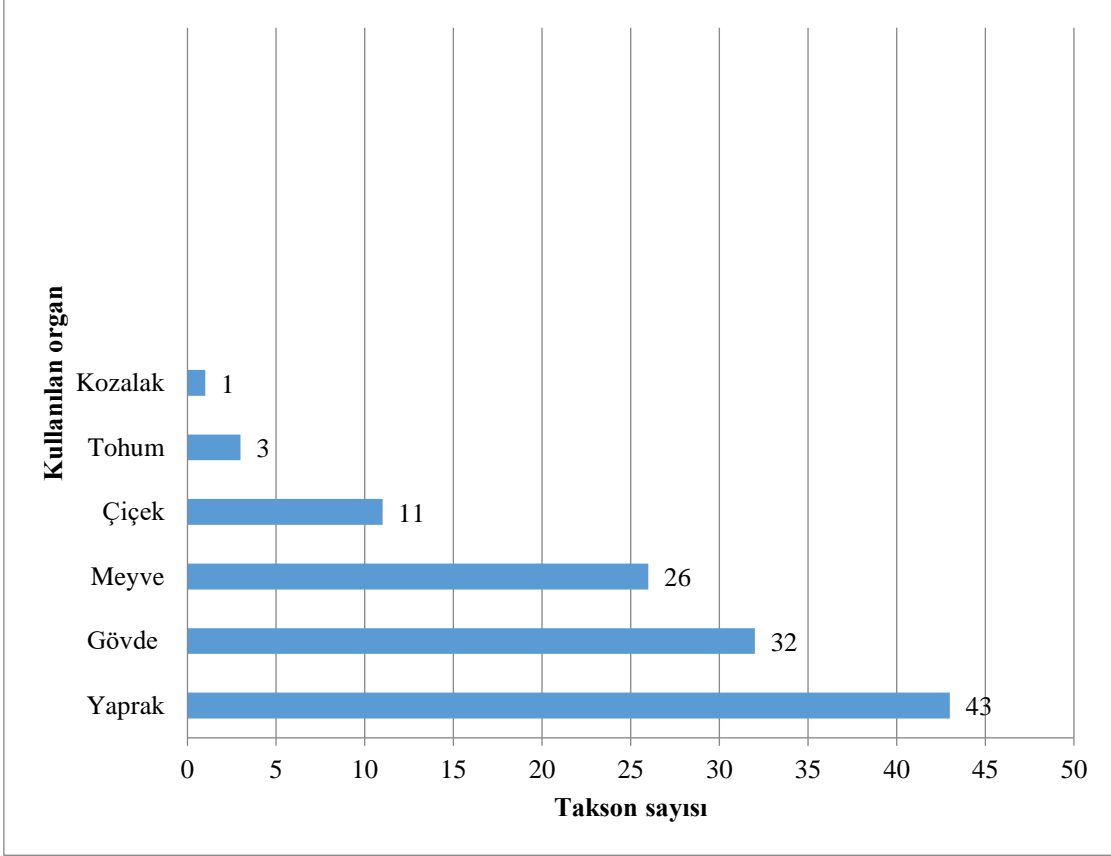
*Kültür bitkileri

Bitkilerin kullanılan organlara göre dağılımı çiçek 11 (%13), gövde 32 (%38), kozalak

1 (%1), kök 7 (%8), meyve 26 (%31), tohum 3 (%4), bütün bitki 3 (%4), yaprak 43 (%51)'tür

(Şekil 5). Bu sonuçlara göre yaprak ve gövde en çok kullanılan organlar olarak tespit edilmiştir. Bitkilerin daha çok gıda olarak kullanılması ve yemeklerin standart şekilde pişirildiği göz önüne alındığında gövde ve yaprağın en çok kullanıma sahip organlar olması kaçınılmazdır. Kullanılan organlara göre dağılımda önemli yer

kaplayan bir diğer organ ise meyvedir. Bunun nedeni ise familya düzeyinde en çok kullanıma sahip olan Rosaceae üyelerinin tamamının meyve amaçlı kullanılmasıdır. Meyvenin gerek doğal, gerekse kültür olarak çok yaygın olması kullanım oranını yüksek kılmaktadır.

Şekil 5. Kullanılan organa göre takson sayısının dağılımı.

Bilgi kaynağı olan kaynak kişiler ağırlıklı olarak 41-60 yaş arası (%41) olup, genellikle ilkokul mezunu (%48), çoğu evli (%97.5), çiftçi daha çok (%29), büyük bir kısmı yörede 10 yıldan fazla yerleşiktir (%84) ve çoğunluğu erkektir (%91).

Kaynak kişilerin bitkileri kullanım amaçları içinde gıda amaçlı kullanımın ağırlıkta olduğu belirlenmiş olup, bunu tıbbi amaçlı kullanım izlemektedir.

Gıda olarak kullanılan 61 bitki taksonunun, kaynak kişilerin yaşı ile orantısız

ilişkisi incelenmiş ve kişilerin yaşı arttıkça gıda olarak kullanılan bitki sayısının da arttığı gözlemlenmiştir. “<20” yaş grubunda bitki kullanımı hiç yokken, “21–40” yaş grubunda %12.5, “41-60” yaş grubunda %38.6 ve “61>” yaş grubunda %48.9’dır (Çizelge 2). Yaşlı insanların geçmişten gelen geleneksel bitki kullanım bilgisini ve yaşantısını sürdürdüğü, ancak ilgi azlığı nedeniyle genç bireylere aktarmakta sıkıntı çektiği, bu yüzden yaş oranının düştükçe bitki kullanımının da azaldığı düşünülmektedir.

Çizelge 2: Kaynak kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim, evlilik, iş, yerleşim ve ikamet bilgileri

Kaynak Kişilerin Yaş Dağılımı	Sayısı	Yüzdesi
1 – 20 Arası	0	%0
21 – 40 Arası	16	%13
41 – 60 Arası	49	%41
61 ve Üstü	55	%46
Eğitim Seviyeleri		
Okur-yazar değil	6	%5
İlkokul Mezunu	58	%48
Ortaokul Mezunu	29	%24
Lise Mezunu	26	%22
Üniversite Mezunu	1	%1
Evlilik Durumları		
Evli	117	%97,5
Bekar	1	%0,85
Dul	2	%1,65
İş Durumu		
Çiftçi	38	%29
Ev Hanımı	11	%9
Emekli	40	%31
Memur	2	%2
İşçi	4	%3
Diğer	34	%26
Yerleşim Yeri		
Belde veya Belediye	38	%31,5
Köy	82	%68,5
İkamet Süresi		
10 yıldan fazla	101	%84
10 yıldan az	19	%16
Cinsiyet		
Erkek	109	%91
Kadın	11	%9

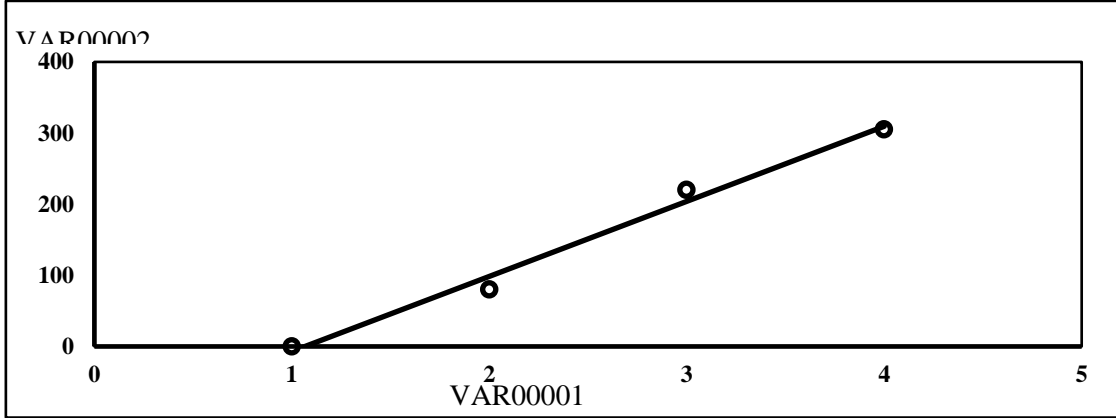
Araştırma sonuçlarına göre 40 familyaya ait 85 takson tek ya da çok amaçlı olarak kullanılmaktadır. Kaynak kişilerin bitkileri kullanımı 27 ile 81 yaş arasında dağılım göstermektedir. Yapılan Kendall - Tau regresyon

analizinde yaş grupları ile bitki kullanım amacı arasındaki önemli fark bulunmuştur (F: 101.109; P<0.05) (Çizelge 3). Ayrıca, yaş ilerledikçe bitki kullanımı artmaktadır (R²:0.881; P<0.05) (Şekil 6).

Çizelge 3. Kendall – Tau Regresyon analizi

Model Özeti						Parametre Tahminleri	
Eşitlik	R ²	F	df1	df2	P	Constant	b1
Linear	0.981	101.109	1	2	0.010	-125.500	118.200

R: Korelasyon katsayısı df: Serbestlik derecesi P: Test önemlilik olasılığı

Şekil 6. Regresyon analizi grafiği (VAR00001: Yaş grupları, VAR00002: Bitki kullanım sayısı).

Arazi çalışması boyunca yörede yaşayan 120 kaynak kişiye başvurulmuştur. Kaynak kişilerin toplumsal konumları dikkate alındığında bölgede yaşayan insanların büyük çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğu, bunu ortaokul ve lisenin takip ettiği görülmektedir. Okumamış ve üniversite mezun sayısının oldukça az olduğu gözlenmiştir. Kaynak kişiler arasında evli olmayan (bekâr veya dul) sayısı yok denecek kadar azdır ve etnobotanik konusunda bilgi alınanların neredeyse tamamı evli erkeklerden oluşmaktadır. Ancak arazide bitki toplayanların önemli bölümü kadın olmakla birlikte, iletişimden uzak olmaları nedeniyle bilgiler erkekler tarafından aktarılmaktadır. Kaynak kişilerin büyük bir çoğunluğu emekli ve çiftçilerden oluşmaktadır. Emekli olanların konuya ilgileri ve daha fazla zaman bulmaları nedeniyle, çiftçilerin ise tarım ile uğraşmalarının yanında bitkiler ile olan ilişkileri konusunda duyarlı olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kaynak kişilerin çoğunluğu köylerde yaşamaktadır ve uzun yıllardır bu bölgede ikamet etmektedirler. Bu durumda hem yöreyi daha iyi tanıdıkları ve hem de yerel kültürleri geçmişten bugüne taşımaları nedeniyle bitkiler ile yakın ilişki halinde oldukları sonucunu çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Etnobotanik araştırmamızda elde edilen sonuçlar bitki kullanımı anlamında dikkate alınıp bugüne kadar yapılan araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında 63 taksonun kullanım amaçlarının benzerlik gösterdiği gözlenmiştir. Etnobotanik kullanım açısından benzerlik gösteren taksonlar; *Allium cepa* L., *Allium sativum* L., *Anchusa leptophylla* Roem. &

Schult., *Beta vulgaris* L., *Brassica oleracea* L., *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik., *Capsicum annuum* L., *Carpinus betulus* L., *Cerasus avium* (L.) Moench, *Cerasus padus* (L.) DC., *Cerasus vulgaris* Mill., *Celtis tournefortii* Lam., *Chenopodium album* L. subsp. *album* var. *microphyllum*, *Coriandrum sativum* L., *Cornus mas* L., *Corylus avellana* L. subsp. *avellana*, *Crataegus monogyna* Jacq., *Cucumis sativus* L., *Cydonia oblonga* Mill., *Fragaria vesca* L., *Juglans regia* L., *Juniperus oxycedrus* L., *Lactuca sativa* L., *Lepidium sativum* L., *Lycopersicon esculentum* Mill., *Malus sylvestris* var. *mitis* (L.) Mill., *Malva neglecta* Wallr., *Mentha aquatica* L., *Mentha longifolia* (L.) L., *Mentha x piperita* L., *Morus alba* L., *Petroselinum crispum* (Mill.) Fuss, *Pinus brutia* Ten., *Pistacia terebinthus* L., *Quercus coccifera* L., *Ribes nigrum* L., *Phaseolus vulgaris* L., *Plantago major* L., *Polygonum aviculare* L., *Polygonum cognatum* Meisn., *Populus nigra* L., *Portulaca oleracea* L., *Prunus domestica* L., *Pyracantha coccinea* M. Roem., *Pyrus communis* L. subsp. *communis*, *Pyrus elaeagnifolia* Pall., *Raphanus raphanistrum* L., *Rosa canina* L., *Rubus discolor* Boiss., *Rumex crispus* L., *Scilla bifolia* L., *Sesamum indicum* L., *Sinapis alba* L., *Solanum tuberosum* L., *Spinacia oleracea* L., *Stellaria media* (L.) Vill., *Thymus vulgaris* L., *Tilia rubra* subsp. *caucasica* (Rupr.) V. Engl., *Trachystemon orientalis* (L.) D. Don, *Tragopogon auresus* Boiss., *Urtica urens* L., *Viscum album* L. ve *Vitis vinifera* L. olup, diğer yayınlarda da ortak sonuçlar olarak değerlendirilebilir. Bu bitkilerin 22 tanesi kültür bitkisidir ve Reşadiye yöresinde yetişen bitkilerin %26'sını oluşturmaktadır.

Araştırmamız ağırlıklı olarak halkın bitkilerden daha çok gıda amaçlı yararlandığını

göstermiştir. Bu bağlamda araştırma bölgemize yakın illerde yapılan çalışmalara bakıldığında; bitkilerden ağırlıklı olarak gıda amaçlı faydalandığı görülmüştür. Sarıkaya ve Karaevli (2019) Ordu'nun Korgan ilçesinde doğal yayılış gösteren etnobotanik kullanıma sahip 23 taksondan 13'ünün çay, 2'sinin baharat, 2'sinin süs bitkisi, 12'sinin gıda amaçlı kullanıldığını tespit etmiş, bu bitkilerden sadece *Tussilago farfara*, *Capsella bursa-pastoris*, *Chenopodium album*, *Fragaria vesca* ve *Plantago major*'un Reşadiye yöresinde yaptığımız çalışma ile ortak olduğu görülmüştür. Ayrıca bitkilerin en fazla kullanılan organlarının yapraklar olması ile de çalışmamız ile benzerlik göstermektedir. Türkan ve ark. (2006)'nin Ordu ili ve çevresinde gıda ve tedavi amaçlı kullanılan bitkileri araştırdıkları çalışmada 18 familyaya ait 35 türden yerel halkın ağırlıklı olarak gıda amaçlı faydalandıkları saptanmış, *Allium sativum*, *Capsella bursa-pastoris*, *Crateagus monogyna*, *Cydonia oblonga*, *Fragaria vesca*, *Juglans regia*, *Morus alba*, *Pyrus communis*, *Tilia rubra* ve *Tussilago farfara* bitkilerinin çalışmamız ile benzer kullanım amaçları ile kullanıldığı görülmüştür. Gül (2014) tarafından Rize ilinin 5 ilçesinde yapılan tıbbi amaçlı kullanılan 42 bitkinin etkisi ve kullanım şekillerinin ortaya konduğu araştırmada yer alan bitkilerden *Mentha piperita*, *Plantago major* ve *Tilia rubra*'nın hem kullanım amacı hem de kullanım şekli bakımından çalışmamız ile benzerlik gösterdiği, Rize'de tıbbi amaçlı kullanılan *Helleborus orientalis* bitkisinin Reşadiye'de ise arıcılıkta kullanıldığı görülmüştür. *Tussilago farfara*'nın Rize'de kullanım şeklinin Reşadiye yöresinden farklılık gösterip kullanım amacı ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Saraç (2013) tarafından Rize ilinde yapılan çalışmada 113 taksondan 78'inin tıbbi, 43'ünün ise gıda amaçlı kullanıldığı belirtilmiş, ağırlıklı olarak tıbbi bitkilerin kullanılması bakımından çalışmamız ile farklılık gösterdiği görülmüştür.

Araştırma bulgularında bugüne kadar yapılmış diğer araştırmalardan farklı olarak 22 taksonun orijinal etnobotanik kullanım şekilleri belirlenmiştir. Bu bitkilerden; *Alchemilla vulgaris* L. ve *Alkana orientalis* (L.) Boiss. yanık tedavisinde,, *Anthemis arvensis* L. romatizmal ağrılarda, *Cannabis sativa* L. ip yapmak amaçlı, *Colchicum falcifolium* Staph. gıda olarak, *Dactylorhiza romana* subsp. *romana* (Sebast.) Soó ticari amaçla, *Dianthus calocephalus* Boiss. süs bitkisi olarak, *Epilobium parviflorum* Schreb. hazım kolaylaştırıcı olarak, *Gagea taurica*

Steven, *Gentiana verna* subsp. *pontica* (Soltok.) Hayek ve *Helleborus orientalis* Lam. arıcılıkta, *Hordeum vulgare* L. sedef hastalığı tedavisinde, *Lamium maculatum* (L.) L. göğüs yumuşatıcı olarak, *Lithospermum purpurocaeruleum* L. idrar söktürücü olarak, *Luzula spicata* (L.) DC. arıcılıkta, *Muscari armeniacum* Leichtlin ex Baker ve *Ornithogalum narbonense* L. gıda olarak, *Prunus mahaleb* L. güneş çarpması tedavisinde ve yakacak olarak, *Scorzonera cana* var. *jacquiniana* (W.Koch) D.F.Chamb. gıda olarak, *Silene alba* subsp. *ericalycina* (Mill.) E.H.L.Krause şeker düşürmede, *Tussilago farfara* L. güneş çarpmasında ve *Veronica polita* Fr. gıda olarak kullanılmakta olup, elde edilen sonuçların güvenilirliğinin artırılması için yeni araştırmalar ile desteklenmesi gereklidir. Bu sayede ulaştığımız bulgular genişletilerek özellikle yakın çevre bazında yeni araştırmalarla güçlendirilip daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilecektir. Bu taksonlara ait familyalar; Asparagaceae, Asteraceae, Boraginaceae, Cannabaceae, Caryophyllaceae, Colchicaceae, Gentianaceae, Juncaceae, Lamiaceae, Lilliacae, Onagraceae, Orchidaceae, Plantaginaceae, Poaceae, Ranunculaceae, Rosaceae olup bu familyalardaki taksonların ağırlıklı kullanımı tıbbi olmaktadır.

Orijinal kullanıma sahip ve tedavi amaçlı kullanılan olan taksonların değerlendirilmesi ve daha nitelikli sonuçlara ulaşılabilmesi için bu bitkilerdeki etken maddelerin belirlenmesi, farmakolojik çalışmalar ile mümkün olabilecektir. Böylece elde edilen sonuçlar ile yöresel ekonomiye destek vermek amacı ile değerlendirilmesi, ekonomik olarak zayıf olan bölgeye bir canlılık getirecektir. Olumlu sonuçlar alınan bitkilerin üretiminin yaygınlaştırılması ve tüketime sunulması yöre halkı için önemli bir ekonomik gelir kaynağı oluşturabilecektir.

*Bu araştırma makalesinde Erkan YÜZBAŞIOĞLU'nun Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı'nda yapmış olduğu yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Kaynaklar

Bayrak, Özbucak T., Kutbay, H.G. ve Ergen Akcin, Ö. 2006. The Contribution of Wild Edible Plants to Human Nutrition in the Black Sea Region of Turkey, *Ethnobotanical Leaflets*, 10: 98-103.

- Baytop, T. 1999. *Türkiye’de Bitkilerle Tedavi Geçmişte ve Bugün*. Nobel Tıp Kitabevleri, II. Baskı, İstanbul, 480s.
- Çolakoğlu, M. ve Tömek, S. 1975. *Ege Bölgesinde Bazı Yenebilen Otların Bileşimleri*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. No: 228, İzmir.
- Davis, P.H. 1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Ed: Davis P.H., Vol. 1 – 9., Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Davis, P.H., Mill R.R. ve Tan K. 1998. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands Vol. 10*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Ertuğ, F. 2000. An Ethnobotanical Study in Central Anatolia (TURKEY). *Economic Botany*. 54 (2) pp., New York Botanical Garden Press, Bronx, 155-182.
- Ertuğ Yaraş, F. 1996. Contemporary Plant Gathering in Central Anatolia: An Ethnoarchaeological and Ethnobotanical Study. Plant Life in Southwest and Central Asia. Proceedings of the IVth Plant Life in Southwest Asia Symposium, 21-28 Mayıs 1995, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, s. 945-962.
- Fakir, H., Korkmaz M. ve Güller, B. 2009. Medicinal Plant Diversity of Western Mediterranean Region in Turkey. *Journal of Applied Biological Sciences*, 3 (2):30-40.
- Farnsworth, N.R. 1990. *The Role of Ethnopharmacology in Drug Development*. In: Chadwick, DJ., Marsh, J. (ed.), John Wiley & Sons Ltd., West Sussex; *Bioactive Compounds from Plants*. 2-21.
- Gül, V. 2014. Rize Yöresine Ait Tıbbi ve Aromatik Bitkilere Genel Bir Bakış. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4 (4): 97-107.
- Güner, A., Aslan S., Ekim T., Vural M. ve Babaç M.T. (edlr.) 2012. *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- Ospankulava, E. 2005. Türkiye Etnobotanik Araştırmalar Veri Tabanı. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öztürk, M. ve Özçelik, H. 1991. *Doğu Anadolu’nun Faydalı Bitkileri*. SISKAV Yayınları, Ankara.
- Sadikoğlu, N. 1998. Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Saraç, D.İ. 2013. Rize ili Etnobotanik Özellikleri. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Sarıkaya, A.G. ve Karaevli, A. 2019. Korgan (Ordu) Yöresinde Doğal Yayılış Gösteren Bitki Taksonlarının Etnobotanik Özellikleri. *Türkiye Ormanlık Dergisi*, 20(3): 173-179.
- Saygılı, R. 2015. Harita Bilgisi Ders Notları 2. <http://cografyaharita.com>.
- Türkan, Ş., Malyer, H. ve Özyayın, S. 2006. Ordu İli ve Çevresinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10-02: 162-166.
- Ulcaı, S. ve Şenel, G. 2020. Tokat Çevresinde Yayılış Gösteren Bazı Tıbbi ve Yenilebilir Bitkilerin Etnobotanik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Academic Platform Journal of Engineering and Science*, 8-1, 62-69.
- Wickens, G. E. 1990. What is Economic Botany?, *Economic Botany*, 44 (1) pp.,12-28, The New York Botanic Garden Press, Bronx.
- Yıldırım, Ş. 2004. Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği. *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 17, s. 175-193.
- Yüzbaşıoğlu, E., 2010. Reşadiye (A6, Tokat, Türkiye) ve Çevresinin Etnobotaniği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.